Vaade üle Rõuge Suurjärve kirikule

Haanja looduspargi valitseja:
Võrumaa Keskkonnateenistus
Karja tn 17A, 65608 Võru
Tel 786 8360, kkt@mv.werro.ee

Haanja looduspargi kaitse korraldaja:
Riikliku Looduskaitsekeskuse
Põlva-Valga-Võru regioon
Haanja kontor, Haanja küla
Haanja vald, 65101 Võrumaa
Tel/faks 782 9090
e-post: polva-valga-voru@lk.ee
www.haanjapark.ee, www.lk.ee

NB! Kui näed looduse või külastusobjektide kahjustamist, teavita sellest keskkonnainspektsiooni tel 1313

Trükise koostaja: Maris Kivistik
Trükise valmimisel on kasutatud Alvar Soesoo ja Sigrid Hade poolt 2002. a koostatud trükist "Rõuge ürgoru loodusrada".

Fotod: Mati Kose, Alvar Soesoo

©Riiklik Looduskaitsekeskus 2007

Trükise väljaandmist toetas:
SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

HAANJA LOODUSPARK

KIK KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

roheline trükis
Trükitud 100% taastoodetud paberile Cyclus looduslike õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega ©Triip

Rõuge piirkond on rikas loomaliikide poolest. Sõralistest võib Rõuge kandis kohata nii metskitsi, põtru kui metssigu. Närilistest esineb arvukalt kopraid, hall- ja valgejäneseid. Kiskjalistest elutsevad Rõuge kandis rebane ja kährik, mäger, metsnugis, mink ja tuhkur. Läbirändajatest võivad ürgorgu sattuda ilves, hunt ja karu.

Suurematest lindudest kohtab ürgoru ümbruskonnas hallhaigrut ja valge-toonekurge, on nähtud ka kühmnokk-luike. Tavalise sinikael-pardi kõrval on järvedel täheldatud sõtkast ja Eestis üsna väikesearvulise haudelinnuna esindatud jääkosklat. Eesti Ornitoloogia Ühingu andmetel on nähtud Rõuge maastike kohal tiirutamas ka erinevaid viusid (herilaseviu, hiireviu) ja kulle (kanakull, raudkull, roo-loorkull). Kurvitslased on esindatud kiivitaja, tikutaja ja metskurvitsaga, kurelistest on levinud sookurg ning ruiklastest rukkirääk. Oru metsaga kaetud nõlvadel armastavad elutseda laanepüüd. Pistriklastest on esindatud tuuletallaja ja lõopistrik. Lisaks pesitseb siinkandis ka hulgaliselt värvuliste seltsi kuuluvaid linnuliike. Mitmed eeltoodud linnuliigid on teise ja kolmandasse kaitsekategooriasse kuuluvad liigid.

Rõuge aladel valitsevad parasniisked arumetsad – rohkesti esineb laane- ja salumetsi, vähem palumetsi. Ürgoru piirkonnas leidub aga pea kõikjal kaskederikkaid leht- ja segametsi, kohati ka soostunud metsaõike. Nõgudes on levinud madalsoo- ja siirdesooniidud.

Kiivitaja

Metskits

Rõuge järved pakuvad huvi teadlastele. Geoloogid on välja selgitanud, et Rõuge Liinjärves ulatub järvemuda lasundi paksus 20 meetrini. Paljudes järvedes on materjali settimine rütmiline: kevadel tekib lumesulamisvete sissekandest heleda värvusega valdavalt mineraalainest koosnev kiht, kusjuures muudel aastaaegadel kuhjub järve põhja tumeda värvusega orgaaniline aine. Selliste kihipaaride uurimine aitab heita ka pilku minevikku. Kihilistesse järvesetetesse on aastate jooksul talletatud palju informatsiooni mitmesuguste looduslike (kliimamuutused) ja inimtegevusest tingitud (näiteks aatompommi katsetused 1963. a. ja Tsernobõli katastroof 1986. a.) sündmuste kohta. Setetes oleva õietolmu analüüsi tulemuste baasil võime väita, et inimtegevus on Haanjamaal eri aegadel olnud väga erinev. Tänapäevane maastik on Rõuge järvede ümber üsna metsa kasvanud võrreldes näiteks 1935. aastaga, aga 1750. aastal oli kohalik maastik ilmselt veelgi avatum.

AJALOOST

Rõuge kant on pika asustusajalooga. Arheoloogilistel andmetel elati siin juba I aastatuhande esimesel poolel. Ööbikuoru ja Liinjärve vahelisel kõrgendikul paikneb Rõuge linnamägi. Selle juurde kuulus ka vana asulakoht, mis oli kasutusel keskmisel ja nooremal rauaajal. Sellest annavad tunnistust mitmed VIII–XI sajandist pärinevad arheoloogilised leiud. Asula rajati algselt ilmselt mõni sajand enne linnust. Linnus oli idasuunas asuvast asulakohast eraldatud kraavi ja mitme meetri kõrguse valliga.

Palkidest ja mullast ehitatud linnust kasutati eluasemena ja kaitserajatisena kuni 11. sajandini. Linnus on kuus korda maha põlenud ja jälle üles ehitatud. 1950-ndatel aastatel teostati linnuse ja asula ümbruses laialdasi arheoloogilisi uuringuid. Leidudele ja uuringu tulemustele toetudes võeti kasutusele spetsiaalsed mõisted nagu *rõuge kultuur* ja *rõuge keraamika*.

Rõuge kirikukihelkond oli omal ajal üks Eesti suuremaid. Praegusele kohale olevat ehitatud kihelkonna peakirik 1550. a. Kirik olevat olnud kivist ja ehitatud Rõuge mõisniku Kurseli eestvedamisel ja rahalisel toel. Põhjasõja ajal kannatas kirik tugevasti. 1729. a. hakati õpetaja Laudiese algatusel ehitama selle asemele uut, Püha Neitsi Maarja kirikut. Rõuge kirik on kuulus oma hea kõlaga oreli poolest, mis on ehitatud 1929.–1930. aastal orelimeistrite Kriisade poolt. Kusjuures esimene orel osteti kirikule juba 1854. aastal. Kihelkonnakool oli Rõuges olemas alates 1688. aastast, kuid küll sõja, nälja ja muude hädade tõttu oli selle tegevus korduvalt katkestatud. Püsivalt on kool tegutsenud 1846. aastast.

RÕUGE ÜRGORU KUJUNEMISEST

Umbes 10 km pikkune Rõuge ürgorg paikneb Haanja kõrgustiku loodeservas. Ürgorg ise on kujunenud enne jääaega keskdevoni vanusega Gauja ja Amata lademe liivakividesse. Oru keskosas esineb ka ülemdevoni Plavinase lademe karbonaatkivimeid. Devoni ajastu, mis kestis ligi 50 miljonit aastat, jättis Kagu-Eestisse endast maha paksud liivakivi ja karbonaatsete kivimite kihid. Kvaternaarieelse tekkega orusüvend, mis asus algselt kohati kuni 60 m allpool merepinda on täitunud 170–180 m paksuste jääaja setenditega. Kõige sügavamates osades on tänapäevane Rõuge ürgorg ligi 75 m sügavune (näiteks Tõugjärve osas). Rõuge ürgoru kaudu toimus Haanja kõrgustikul asunud jääajast maha jäänud irdjääpangaste sulavete äravool Võru-Hargla nõo suunas. Teadlased arvavad, et irdjääpangaste sulamisega on seotud ka seitsme orus paikneva järvenõo kujunemine. Kõigi seitsme järve nõod on tekkinud ürgorgu kantud moreeni alla mattunud jääpankade väljasulamisel. Hiljem, holotseeni vältel, on oru veerudesse vete tegevusel tekkinud hulgaliselt suuremaid või väiksemaid külgorge, mida kohapeal kutsutakse tsorideks.

Haanja looduspark on loodud Haanjamaa maastiku, looduse ja pärandkultuuri säilitamiseks. Oma praegused piirid sai kaitseala 1991. aastal. Looduspargi maa-ala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele sihtkaitse- ja piirangutsöönditks. Haanja looduspark kuulub üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000.

Rõuge ürgorg on üks looduspargi üheteistkümnest sihtkaitsevööndist – kaitseala rangema kaitsekorraga piirkond.

Matka planeerimisel on otstarbekas lahendada transpordiküsimus raja lõpp- ja alguspunktide vahel. Võimalus konsulteerida kohalike turismitaludega.

Lisainfot saab Rõuge turismiinfo keskusest: Haanja mnt. 1, tel. 785 9245, E-mail: raugeinfo@hot.ee

Rõuge ürgoru matkaraja külastamisel kehtivad järgmised reeglid:

- eramaa teed ja rajad ning veekogude kallasrajad on kasutamiseks päikesetõusust –loojanguni;
- telkimine ja lõkke tegemine on lubatud üksnes selleks ettenähtud kohtades, kasuta valmispandud lõkkepuid või mahalangenud oksi vaid tuletegemist lubaval ajal;
- jalgratastega liiklemine väljaspool teid ja radu ning mootorsõidukitega liiklemine ja nende parkimine väljaspool selleks ettenähtud teid ja parklaid on keelatud;
- järvedel on keelatud liiklemine vee-mootorsõidukiga;
- lubatud on korjata seeni ja marju, kui sellega ei tekitata kahju maaomanikule;
- prügi ei tohi maha visata

Kobraste pesakuhil

Riiklik Looduskaitsekeskus

RÕUGE ÜRGORU matkarada

Haanja looduspark

RÕUGE ÜRGORG

on kuni 75 m sügav ja sellesse suubuvad lisaorud: Tindi-, Möhk-, Külm-, Ööbiku-, Kikka-, Möllitiigi, Kiidi-, Tinopeetri-, Hinni- ja Järveotsa org. Huvipakkuvad vaatamisväärsused on ka Ööbikuoru läheduses asuv linnamägi ning kaugemal Rõuge asulas paiknev kirik. Rõuge jõgi algab Haanja kõrgustikult, läbib Rõuge järvestiku ning suubub Võhandu jõkke. Rõuge järvestik koosneb seitsmest Rõuge ürgorus ahelana paiknevatest järvedest – Liinjärv, Valgjärv, Suurjärv (Eesti sügavaim järv – kuni 38 m), Kaussjärv, Ratasjärv, Tõugjärv ja Kahrila järv (suurim seitsmest – 35,2 ha). Järvede ahela pikkus Liinjärvest Kahrila järve põhjatipuni on 6,5 km.

Rõuge ürgoru matkarada kulgeb Rõuge ürgoru põhjas ja veerudel. Umbes 10 km pikkune rada möödub kõigist seitsmest Rõuge ürgorus asuvast järvest. Rada on võimalik läbida mõlemas suunas – nii loodest kagusse kui ka kagust loodesse. Käesolevas kirjelduses alustame matka Ööbikuoru keskuse juurest ja liigume loodesse, Kahrila järve suunas kuni Hinni kanjonini.

Rõuge Ööbikuoru keskuse juures saab alguse ka 1, 5 km pikkune **Rõuge energiarada**, mis tutvustab taastuvenergia objekte, nende looduslikku ja tehnoloogilist rakendust.

Vaade Rõuge ürgorule ja asulale üle Ratasjärve

Vaade Rõuge ürgorule ja järvedele

Enne matka alustamist tehke retk ka kuulsasse Ööbikuorgu. **Ööbikuorg** on Rõuge Suurjärve kaguosas ürgorgu suubuv lühike sügav sälkorg – tsori, mille järskudel veerudel paljandud aluspõhja kivimid. Toomingate õitsemise ajal rõkkab enamasti lehtpuumetsaga kaetud org ööbikute laulust — sellest ka oru nimi.Matkarada laskub Rõuge ürgorgu kiige juurest, möödub pisikesest tiigist ja kulgeb mööda allikaterikast oru nõlva. Oru nõlvale on läbi karbonaatkivimite imbunud põhjavee avanemisel tekkinud kuni 6 m paksused allikalubja lasundid, mis avalduvad reljeefis omapäraste pseudoterrassidena.

Liinjärve kaldal töötavad kaks vesioinast. Vesioinas on "igiliikurist" pump, mis kasutab vaid vee-energiat ja on võimeline vett pumpama kümnete meetrite kõrgusele.

Esimene vesioinas konstrueeriti juba enne sõda (1939 a.) Friedrih Johansoni poolt selleks, et varustada talumajapidamist veega. Leiutis oli talule hädavajalik, sest mäe otsa oli tülikas kaevu teha, oru põhjas aga leidus hulganisti puhta veega allikaid. Teise, kahe löögiklapiga vesioina rajas Jüri Johanson 2002. aastal. See pumpab vee (kuni 12000 liitrit ööpäevas) 23 meetri kõrgusele Tindioru talu juures asuvasse tiiki. Liinjärve kaldal asub ka väike veejõul töötav elektrijaam (selle rajas 1942. a Friedrih Johanson), mis varustab Tindioru talu alalisvooluseadmeid energiaga. Nii vesioinad kui ka elektrijaam annavad tunnistust sellest, kuidas looduslikke jõude on võimalik rakendada inimeste teenistusse ilma keskkonda saastamata ja märgatavalt seda muutmata.

Rada kulgeb edasi mööda külateed Liinjärve ja Valgjärve vahelt läbi ning pakub vaateid Ööbikuoru ja Linnamäe suunas. Edasi kulgeb rada mööda Rõuge Suurjärve – Eesti sügavaima järve – edelakallast. Möödume mõnusast puhkekohast, kus saab jalgu puhata ja nautida vaadet järvele ning vastaskaldale.

Jõudnud Rõuge asulasse, ületame sõidutee ning tõuseme mööda külavaheteed Rõuge pargini. Nüüd on soovijatel võimalus külastada parki, kus kasvab mitmeid huvitavaid puuliike. Kes seda ei soovi, võib taas alla ürgorgu laskuda (jälgige viitasid!). Mõne minuti pärast olete järgmise Rõuge ürgoru järve juures, milleks on Ratasjärv. Vaatamata oma nimele, veendute peagi, et Ratasjärv ei ole sugugi ümmargune, vaid väljavenitatud kujuga. Rada on maaliline, kulgedes ürgses lehtpuumetsas, mida ilmestavad ronivad humalaväädid.

Rõuge oja

Vesioinas

Peagi kitseneb järv Rõuge jõeks. Ületanud heinamaa, jõuame silla juurde, mis viib üle jõe. Edasi kulgeb matkarada ürgoru idapoolsel kaldal. Möödunud talust, jõuame Tõugjärve äärde ning edasi kulgeb rada mööda järvekallast. Siin-seal on näha kopra tegutsemise jälgi. Tõugjärve järsul idakaldal kasvab samblavaibaga kaetud maaliline kuusemets.

Taas oleme jõudnud Rõuge jõeni (sel lõigul nimetatakse seda ka Kahrila jõeks). Peagi jõuame Kiidi oruni, kus olete valiku ees: võimalus on matka jätkata piki Rõuge jõge Kahrila järve suunas või minna mäest üles ja teha peatus Kiidi turismitalus ning ülevalt maastikku silmitseda. Kui otsustasite vaheldusena teha Rõuge jõest kõrvalepõike, siis Mäe-Kiidilt saab laskuda mööda laia rada tagasi ürgorgu, oru suurima – Kahrila järve lõunaotsa. Selles kohas on ka võimalus ujuda. Edasisel matkaraja lõigul on eksida raske – rada kulgeb mööda Kahrila idakallast. Ligi tunnise jalutuskäigu kaugusele jääb Hinni kanjon. Kui jõuate Hinni kanjoni lähedusse, siis keerab matkarada järsult paremale üles oru veerule. Seoses talumajapidamiste paiknemisega kallasraja läheduses, ei ole võimalik piki järve kallast kanjonisse pääseda. Selleks tuleb Kahrila järve kaldalt suunduda üles ürgoru veerule ja minna edasi piki metsaserva (jälgige viitasid!). Kui olete ületanud oja, jõuate kruusateeni, kust vasakule keerates jääb kanjonini jalutada umbes 300 meetrit.

Hinni kanjon asub Rõuge ürgoru tähtsaimas lisaorus – Hinni orus. Selle, 15–20 m sügavuse sälkoru põhjas voolab kiirevooluline oja, mis on lõikunud heledavärvilistesse liivakividesse. Esimesed 50 m ülesvoolu minnes on kanjoni laius 6–10 m vahel, siis aga kitseneb kiiresti kuni 2–3 m laiuseks. Järskudel sälkoru veerudel paljandub ligi 200 m ulatuses 5–6 m kõrguste püstiste seinte või pankadena valge kuni kollakas devoni liivakivi.

RÕUGE – OSAKE HAANJAMAAST

Rõuge ürgorg on osa Haanjamaast ning kõrgustikul paiknevate maastike ja traditsioonilise elulaadi väärtuste kaitseks loodud Haanja looduspargist. Haanjamaa ja Rõuge on uhked mitmete Eesti rekordite üle. Siin paiknevad kõrgeim Eesti "mäetipp" Suur Munamägi (318 m) ja suurima suhtelise kõrgusega mägi Vällamägi (84 m). Rekorditeraamatusse kuuluvad veel sügavaim veekogu Rõuge Suurjärv (38 m), kõige kõrgemal asuv veekogu Tuuljärv (257 m üle merepinna), sügavaim ürgorg Kütiorg (kuni 70 m), suurima langusega jõgi Piusa (213 m) ja kõige paksema turbakihiga raba Vällamäe jalamil (17 m).